

OPINIA

națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg interes național, editată de FUNDAȚIA "ROMÂNIA DE MĂINE"

OPINIA PUBLICĂ ȘI DINAMICA SCHIMBĂRILOR

Prof.dr. Aurelian BONDREA

Una dintre cele mai controversate și complexe probleme ale lumii contemporane, în ansamblu, dar și la scara sau condiția fiecărei țări, fiecărei națiuni o reprezintă, pentru științele sociale, în general, pentru sociologie, în special, sesizarea și evaluarea impactului dintre ritmurile rapide ale schimbării lumii, ale transformării sale și conștiința sau opinia de masă asupra schimbării.

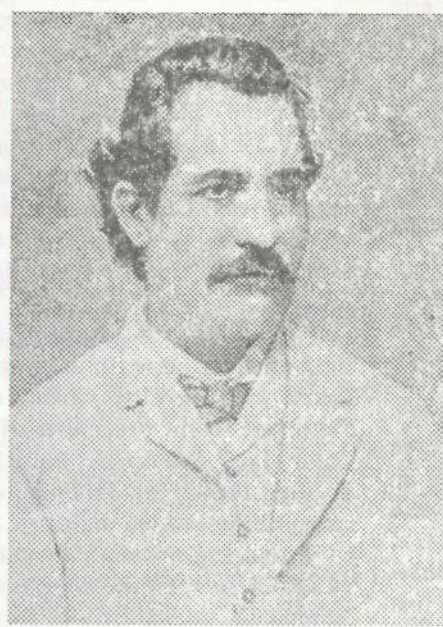
La hotarul dintre secolul al XX-lea și al XXI-lea, care este acum și unul dintre milenii, demersul sociologic se află în fața unor noi teme, în sensul de subiecte, fenomene sau procese de cercetat - ca mentalitate, comportament, judecăți de valoare etc., generate de noile realități politice, sociale, economice, științifice ale timpului. Așa cum avertiza un recent Raport al Clubului de la Roma, "în pragul noului secol, omenirea este prinsă într-o stare de incertitudine gen **fin-de-siècle**, dar sfârșitul de mileniu aduce o și mai adâncă tulburare, datorită sentimentului general de schimbare rapidă și a nesigurății care-l însoțește" (subl.ns. - A.B.).

Subintitulat "O strategie pentru supraviețuirea lumii", raportul constată că "deruta afectează astăzi societățile și indivizii, rătăciți în brutala ruptură cu trecutul și lipsiți de o viziune nouă, coerentă asupra viitorului" (p.93). Constatarea este, bineînțeles, realistă și nu poate fi asimilată ori asociată acelor viziuni apocaliptice care se întrec în a povesti, mai bine zis a "inocula" în conștiința oamenilor teama de "sfârșitul lumii", ceea ce nu înseamnă, totuși, pentru științele sociale, se înțelege, pentru sociologie, în mod concret, a ignora gravitatea situațiilor, a sta de o parte, fie în așteptarea fatalistă a deznodământului, fie sub incidența concepției defetiste că oamenii se vor adapta automat timpului, se vor "înserie" în istorie.

Pentru cercetarea sociologică modernă, dacă se pornește de la principiul responsabilității umane și sociale a științei, este deosebit de util - având la îndemână și mijloacele necesare - a investiga starea de spirit a oamenilor în raport cu starea lor prezentă și viitoare, cu așteptările lor imediate ori de perspectivă. Este

vorba, bineînțeles, nu de oameni în general, ci de categorii și grupuri concrete, de situațiile socio-economice specifice în care trăiesc, inclusiv și, în primul rând, în România. În ce privește sociologia românească, pe sociologii români, sunt necesare investigații aprofundate asupra tranziției, asupra stării națiunii în preajma anilor 2000 și în contextul evoluției de ansamblu a zonei geografice (sau geopolitice), a continentului și a lumii în general.

(Continuare în pag. 6)

Cu prilejul aniversării de la 15 ianuarie, revista noastră publică

MAREA REVELAȚIE A CAIETELOR LUI EMINESCU

Fragmente din volumul **CAIETELE EMINESCU**, de Dimitrie Vatamaniuc

„...limba e stăpîna noastră“

EMINESCU

LIMBĂ - ARTĂ - ȘTIINȚĂ

Acad. Ion COTEANU

Cele trei cuvinte din titlul acestui început de rubrică în "Opinia națională" au nevoie de unele precizări prealabile. Astfel, este necesar să notăm că, prin limbă, vom înțelege în continuare un sistem de semne arbitrar. Definită astfel la începutul secolului nostru, de Ferdinand de Saussure și pusă apoi în valoare de elevii săi, respectiv de Charles Bally și Albert Sechehay,

conceptul de limbă în genere, indiferent de numărul și varietatea diverselor limbi de pe lume a atras după sine un mod cu totul nou de a fi interpretat.

Caracterul arbitrar al semnului lingvistic indică faptul că denumirile ființelor, lucrurilor și însușirilor lor nu au fost impuse de acestea. Dacă, de exemplu, în

română spunem apă, aceluiași "lucru" i se spune *Wasser* în germană, *voda* în rusă, *viz* în maghiară și *névo* în neogreacă.

Ideea potrivit căreia cuvintele și formele oricărei limbi constituie semne a ceea ce numesc este foarte veche. Apare și la noi, la unii adepți ai Școlii Ardelene, dar fără specificarea de

arbitrar, specificare foarte importantă, căci, datorită ei s-a schimbat radical perspectiva de interpretare a limbii și a dus la lingvistica modernă. Semnul lingvistic nu are numai această calitate, ci și pe aceea de a fi vorbit, căci există, după cum se știe, și astăzi limbi ale unor triburi din America de Sud, din Africa și din Australia care nu au scriere.

Deși decisivă, de îndată ce o raportăm la alte semne, caracteristica de a fi vorbit a semnului lingvistic nu vine în contradicție cu aceea de a fi arbitrar. Există semne care nu au nici una din cele două însușiri, în speță semnele care apar în unele boli înainte de declanșarea

acestora. Ele indică o anumită stare a organismului, ceea ce medicii știu și chiar dacă nu pot totdeauna să stabilească numai prin observarea lor ce maladii anume le-a provocat, ele permit totuși formularea unor ipoteze. În mod similar stau lucrurile și în alte domenii, de exemplu în modalitatea de prevedere a schimbării vremii după cum se asociază creșterea sau scăderea presiunii atmosferice, direcția curenților de aer etc.

Interpretarea valorii unor semne de acest soi constituie o

(Continuare în pag. 6)

Preocupări și punctări în mișcarea ideilor

TENDINȚA DREPTULUI SPRE UNIVERSALITATE

Există științe cu caracter universal, cum sunt cele tehnice ori științele naturii, și științe cu o arie restrânsă, având în obiectiv numai o zonă teritorială sau un grup determinat de persoane. Dreptul face parte dintre acestea din urmă.

Dacă medicul sau inginerul își pot exercita profesia oriunde, juristul practică dreptul unei anumite țări. Știința dreptului nu este universală. "Adevăr dincoace de Pirinei, minciună dincolo de ei", spunea Pascal spre a învedera relativitatea sistemelor juridice. Dreptul se prezenta astfel ca o știință relativă și provincială. Deosebirea dintre sistemele de drept sunt câteodată, într-adevăr, atât de mari, încât soluțiile pe care le promovează în unele situații sunt de-a dreptul opuse.

Cu toate acestea, dreptul a tânjit întotdeauna să depășească acest relativism, tinzând la universalitate. El nu a reușit încă să o dobândească, dar activează puternic, pe căi diferite, în acest scop.

Prima dintre acestea este unificarea sau uniformizarea.

Prof.dr. Victor Dan ZLĂTESCU,
membru asociat al Academiei Internaționale
de Drept Comparat de la Paris

Principalul obstacol în calea universalizării dreptului rămâne, incontestabil, suveranitatea națională.

"Quod principi placuit, legem habet vigorem" - spuneau anticii, subliniind nu numai caracterul discreționar al legislației ("principele" poate fi tot atât de bine nu numai un om, ci un parlament democratic ales), cât și relativismul acestuia datorat subiectivității "principelui".

Universalizarea nu se poate realiza decât cu respectarea suveranității statului, cu alte cuvinte, numai dacă acestea consimt să adopte reglementări uniforme. Aceasta se realizează pe calea adoptării unor convenții internaționale, cum ar fi cele referitoare la transporturile rutiere, navale sau aeriene, la dreptul de autor și inventator, la ocrotirea mediului înconjurător etc. Un

loc însemnat este ocupat aici de convențiile privitoare la drepturile omului. Este interesantă prevederea art.20 din Constituția României, care, adoptând sistemul "self-executing", stabilește că dispozițiile constituționale referitoare la drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care România este parte; reglementările internaționale având prioritate în caz de conflict cu normele interne. Același sistem se reflectă și în prevederile art. 11(2) din Legea Fundamentală, potrivit cărora tratatele ratificate de Parlament fac parte din dreptul intern.

Există exemple în care anumite grupuri de state și-au unificat de bună voie legislațiile.

Astfel sunt statele scandinave în care s-a produs cel mai vechi și mai cuprinzător proces de uniformizare. De asemeni, în sânul unor organizații internaționale s-a realizat o uniformizare sau chiar o unificare sectorială.

Comunitatea europeană reclamă o unificare legislativă de proporții. Tratatul de la Maastricht propune unificarea legislațiilor pe o arie largă. Organizația Internațională a Muncii (O.I.T.) reclamă o uniformizare în legislația muncii, de asemenea Organizația Mondială a Sănătății, în domeniul său de activitate.

O operă subtilă de armonizare și uniformizare face practica internațională comercială. Contractele de comerț exterior sunt instrumente de mare preț în acest sens. Pe calea lor s-a făcut resimțită o puternică influență anglo-saxonă, inclusiv americană asupra dreptului european. Concepte noi și tipuri de contracte necunoscute, cum ar fi know-how, trust, leasing, factoring, franchising, au pătruns în dreptul statelor europene.

Dar poate calea cea mai fructuoasă de universalizare este dreptul comparat.

În fața diversității sistemelor juridice, dreptul comparat tinde la unitate, căci el cercetează asemănările dintre sistemele juridice comparate,

OPINIA NAȚIONALĂ

căutând să deslușească un fond normativ comun poate, întregii umanități. Până a ajunge la aceasta însă, dreptul comparat - și mă refer aici în primul rând la cel privat - a realizat împărțirea hărții juridice a lumii în mari sisteme de drept reprezentând fiecare în parte un adevărat continent juridic.

Lumea contemporană este împărțită azi între sistemul romano-germanic care guvernează în principal statele europene și pe cele din America Centrală și de Sud, sistemul de common law, care este practicat în Anglia, Statele Unite, Canada, Australia și alte foste colonii britanice, și sistemele religioase și tradiționale dintre care cel mai răspândit este cel musulman.

În fiecare din aceste mari sisteme de drept asemănările sunt mai numeroase decât deosebirea dintre sistemele raționale care le compun, ceea ce se cuvine a spune că există un fond normativ comun, expresie indubitabilă a universalității în drept.

Crearea Statelor Unite ale Europei și apoi poate a unui stat mondial, astăzi visuri ale unora, ar putea realiza universalitatea absolută a dreptului. Când se va petrece însă aceasta?

Schimbarea "actorilor" sociali și a scenei pe care joacă (sistemele economice și social-politico-culturale) nu afectează mecanismele, procesele profunde și fundamentale ale societății umane ca societate, nu transformă caracteristicile fundamentale, universale și constante ale naturii umane, ale organizării sociale. Astfel încât toate discuțiile și încercările de schimbare socială au loc ÎN CADRUL SISTEMULUI "SOCIAL" UNIVERSAL și nu dincolo de el sau opus lui. De aceea, schimbările RADICALE nu se produc efectiv, doar se simulează. Dimensiunile și formele vieții sociale se modifică, fondul, esența NU. Apar în timp desigur multe lucruri noi, necunoscute anterior, dar utilizarea lor se înscrie în legile neschimbate ale vieții sociale.

Dintre legile vieții sociale face parte faptul că, oamenii nu-și pot satisface trebuințele în mod direct, că între nevoile lor și obiectele-serviciile care le satisfac s-au interpus tot mai numeroase MIJLOACE de ordin tehnic-material, economic și simbolic, tot mai complicate MIJLOCURI de ordin organizațional-instituțional și valoric-normativ și tot mai numeroși MIJLOCITORI.

În termenii celor "3 M" vom spune că se produc modificări notabile în zona MIJLOCIRILOR instituțional-organizaționale, în cea a MIJLOACELOR tehnico-materiale; se rotește și MIJLOCITORII, multiplicați de amplificarea diviziunii sociale a muncii - dar rămân CONSTANTE, INVARIABILE caracteristicile fundamentale, universale ale Naturii umane și ale organizării vieții sociale. Tocmai acestea fac ca, indiferent cât de mult se transformă MIJLOACELE și MIJLOCIRILE, ele

PREPONDERENȚA SOCIALULUI

Prof.dr. Petru PÂNZARU

vor fi folosite, în ACELEAȘI SCOPURI ce decurg din respectivele caracteristici și care împiedică, fac iluzorii schimbările sociale RADICALE.

Toate "Programele" de ameliorare a condiției umane, pe plan național, continental, mondial au eșuat și vor eșua, deoarece ele nu pot fi RADICALE.

Radicalitatea lor ar presupune RENUNȚĂRI ESENȚIALE, imposibil de operat practic: în primul rând, renunțarea la uriașul potențial-științific, tehnologic, instituțional și organizațional-producător de moarte colectivă, de grave și ireparabile dezechilibre ecologice, de distrugerea sistematică și accelerată a resurselor de viață, a vieții însăși pe planetă; în al doilea rând, renunțarea la instrumentele "mijlocitoare" dintre nevoi și bunuri: BANII și sistemele organizaționale, financiar-bancare instituite "pentru vecie"; în al treilea rând, ar trebui să fie stopată crearea și stimularea de TREBUINTE ARTIFICIALE, NESĂNĂTOASE (motivată de sistemul producției de mărfuri propulsat de profituri private); TOTALITATEA CATEGORIILOR și MECANISMELOR ECONOMICO-FINANCIARE create împing societatea într-o SINGURĂ direcție care nu numai că NU este pusă sub semnul întrebării, ci este minuțios "programată", stimulată, accelerată faimoasa "societate post-industrială,

informațională" care substituie SCOPULUI - o societate umană și umanistă, - MIJLOACELE de ordin monetar, tehnic, științific, organizațional, accentuând, ducând până la maximum relațiile de DEPENDENȚĂ și SUBORDONARE a majorității populației față de o elită de putere universală, dispunând de toate INSTRUMENTELE pentru exercitarea eficientă și "liniștită" a acestei dominații. Tocmai INSTRUMENTELE moderne ale "societății informatizate" înlesnesc accesul la puterea totală a elitei minoritare, lupta de aici înainte ducându-se între acestea, victimele principale fiind tot marile mase umane și, până la urmă, ÎNTREAGA SPECIE.

RADICALE ar fi numai schimbările care conduc nu la o oarecare ALTĂ societate, ci la una OPUSĂ celei vechi, celei actuale și celei proiectate (inclusiv INFORMAȚIONALE); o societate de categorii economice și politice RADICAL DIFERITE, cu o funcționalitate, dacă nu ireproșabilă, cel puțin una comparabilă cu aceea a NATURII.

Cei care postulează, promit sau cred în schimbări RADICALE și vor să le producă se luptă cu morile de vânt. Căci asemenea schimbări RADICALE nu pot străpunge ZIDUL Caracteristicilor Fundamentale, Universale și Constante ale naturii umane și ale organizării vieții sociale.

Oamenii, chiar dacă ar dori (iar moralității religioși și laici, utopiștii, idealisții au dorit cu ardoare) ei nu pot părăsi caracteristicile fundamentale, universale și invariabile ale naturii umane. Ei sunt pentru totdeauna în captivitatea lor.

Un exemplu edificator (un caz tipic) îl constituie raporturile NESCHIMBATE între oameni și OBIECTE (produse, bunuri).

E o constatare de bun simț comun că obiectele joacă un rol imens în viața oamenilor și în relațiile dintre ei, ca și dintre societăți. Dincolo de funcția lor economică, strict utilitară, ele au o imensă funcție psihologică, simbolică, estetică, culturală. Funcția lor e BIVALENTĂ, generând relații de cooperare, solidaritate sau, dimpotrivă, conflictuale, antagoniste. Intrând în regim de proprietate, obiectele și respectiv relațiile dintre oameni PRIN INTERMEDIUL obiectelor sunt reglementate juridic, moral și psiho-social.

Obiectele malaxează. "pilotează" raporturile dintre oameni și societăți. S-a spus că oamenii țin mai mult la obiecte decât la oameni (și mai cu seamă la "obiectul-obiectelor" - BANII, calea de acces la toate obiectele). S-a ajuns ca obiectele să facă parte din viața oamenilor mai mult decât oamenii înșiși, să valoreze mai mult decât aceștia. Dovezile din viața

cotidiană, istorică și contemporană, ca și mărturiile atât de sugestive din literatura beletristică sunt atât de numeroase și convingătoare încât e inutil să le enumerăm.

Cu titlul de exemplificare pasageră sugerăm să ne gândim la rolul obiectelor (inclusiv sau mai ales al cadourilor) în infiriparea, menținerea sau ruperea relațiilor interpersonală, în procesul social generalizat numit corupție, în viața obișnuită de familie (dota, moștenirile), în toate cultele religioase, în ceea ce se numește confort.

S-a ajuns la CULTUL OBIECTELOR în multiple - și - uneori agresive - forme, ceea ce caracterizează și particularizează întreaga specie umană, aceasta atașând diferite semnificații culturale, ideologice, religioase puzderiei de obiecte ce populează lumea socială și chiar o domină. Din păcate, această lume a OBIECTELOR a fost și este masiv inundată de kitch-uri, de contrafaceri, de surrogate din plastic etc.

Întrebare de bun simț: S-A SCHIMBAT ceva RADICAL în decursul istoriei umanității, în RAPORTURILE OAMENILOR CU OBIECTELE - raporturi de facto (posesiune, proprietate) și psihologice (plăcerea, voința, orgoliul, setea de a le avea)? S-au domolit CONFLICTELE interpersonale, intergrupale și internaționale pentru obținerea (acapararea), păstrarea și folosirea lor? S-au redus sau au crescut actele criminale (intra-familiale, intra-sociale, internaționale), motivate de aceeași sete de acaparare, posedație, folosire?

Bunul simț, cu ochii pe fluxul știrilor zilnice din mass-media, interzice răspunsuri pozitive la asemenea întrebări legitime.

MAIREA REVELATIE A CAIETELOR LUI EMINESCU

Fragmente din volumul **CAIETELE EMINESCU**,
de Dimitrie Vatamaniuc, în curs de apariție
la Editura Fundației "România de Măine"

Prefață

Caietele Eminescu, cum sunt numite manuscrisele poetului după donarea lor, de către Titu Maiorescu, Academiei Române, în 1902, sunt invocate frecvent în exegezele consacrate operei eminesciene. Sunt însă foarte puține lucrări întemeiate pe consultarea lor nemijlocită, chiar dacă se dau toate datele bibliografice. Informațiile sunt preluate din ediții și din alte surse secundare și trimiterea la caiete, fără să fie văzute; este un procedeu care nu poate fi lăudat și nu sporește nici prestigiul științific al exegezelor.

Consultarea caietelor se face în ultimele decenii cu restricții severe - și pe bună dreptate -, punându-se la dispoziția cercetătorilor microfilme și fotocopii. Hârtia îmbătrânită, aplicarea de lumini puternice asupra paginilor pentru reproducere în diferite campanii publicitare au condus la o stare înaintată de uzură a lor. Timpul nu este pierdut și mijloacele moderne le pot reproduce în integralitate. Nici un sacrificiu nu este prea mare pentru acest patrimoniu unic al culturii noastre naționale.

Lucrarea de față oferă o privire asupra Caietelor lui Eminescu din perspectiva formării intelectuale și a largirii orizontului său științific, a laboratorului său de creație și a utilizării lor, ca instrument de lucru, cu aplicații largi în publicistică.

Eminescu intra în literatura română și universală și cu poeziile publicate în timpul vieții și cu cele incluse de Titu Maiorescu în edițiile sale. Caietele pun în lumină, mai presus de toate, aspirația spre universalitate și dimensiunile titaniene ale personalității eminesciene.

MANUSCRISELE ȘI BIBLIOTECA LUI EMINESCU INTRĂ ÎN CIRCUITUL PUBLIC

Evenimentul cel mai important în viața culturală din țara noastră la începutul secolului al XX-lea îl reprezintă intrarea manuscriselor lui Eminescu în circuitul public prin donația lui Titu Maiorescu, făcută Academiei Române, în 1902, și însoțită de o scrisoare a sa, care se citește în ședința, prezidată de P.S. Aurelian, din 25 ianuarie 1902.

"De la Michail Eminescu - scrie criticul - posed - dăruite de dânsul în diferite ocazii - multe manuscrise, parte poezii publicate, parte încercări, fragmente și variante de poezii nepublicate, parte studii, traduceri și articole în proză".¹⁾

Manuscrisele se prezentau "în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante" și cuprindeau și "două caiete de inscripțiuni la Universitatea din Berlin (Anmeldungs-Buch) din anii 1872 și 1873 și patru

documente cu slove cirilice". Maiorescu făcea donația spre "a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet".

Maiorescu face Academiei Române a doua donație, trei ani mai târziu.²⁾ Este primită în ședința din 28 mai 1904, prezidată de I. Kalinderu, care arată că T. Maiorescu prezintă "în dar 25 volume manuscrise și 72 de volume și broșuri tipărite, rămase din biblioteca părintelui d-sale, Ioan Maiorescu". Scrisoarea criticului către Academia Română este însoțită de Lista manuscriselor, în care sunt înregistrate cele 25 de "volume manuscrise". Această listă, pe care o transcriem mai departe, este un document fundamental pentru cunoașterea interesului lui Eminescu privind vechiul scris românesc.

O donație de cărți, cu specificarea că aparțineau bibliotecii lui Eminescu, face și Matei Eminescu, fratele mai mic al poetului, de astă dată Fundației Universitare din București, în 1895.³⁾ Din cele 37 de titluri în 142 de volume, Fundația Universitară, azi Biblioteca Centrală Universitară, nu reține decât 16 titluri în 52 de volume.

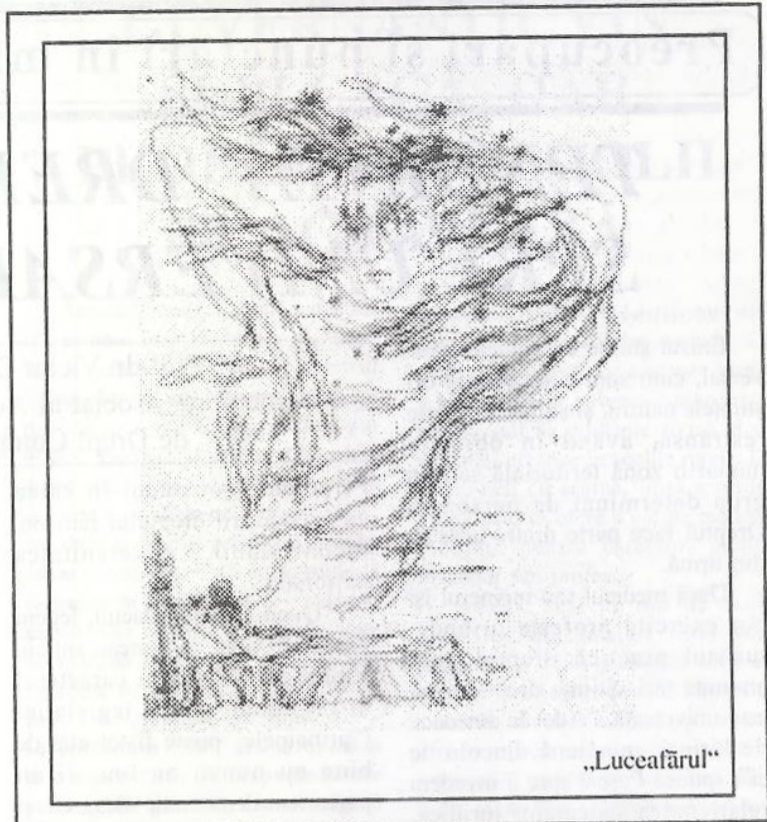
Correspondența lui Eminescu cu diferite persoane și cea din timpul revizoratului școlar, precum și un bogat fond documentar cu scrisul poetului se păstrează la Arhivele Statului din București, Iași, Botoșani și Vaslui⁴⁾ și la Biblioteca Centrală Universitară "Mihai Eminescu"

din Iași, care deține și manuscrisul cu traducerea Gramaticii sanscrite și diferite rapoarte din timpul când Eminescu funcționează ca bibliotecar la această instituție.⁵⁾

Un număr restrâns de scrisori se păstrează la Muzeul Literaturii Române din București⁶⁾ iar un caiet cu poezii în transcrierea lui Eminescu, la Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" din Cluj-Napoca.⁷⁾ Caietul a aparținut Mitei Kremnitz, care făcea și traduceri în germană din literatura română.

Correspondență și unele materiale cu scrisul lui Eminescu este posibil să se mai găsească, încă neidentificate, în fondurile unor instituții, precum și la persoane din țară și străinătate. Aceste scrisori și documente, care se vor descoperi, eventual, pot completa informația, însă nu sunt de natură să modifice viziunea noastră de ansamblu asupra manuscriselor și documentelor cu scrisul eminescian.

Marele neajuns al donației făcute de Matei Eminescu, din biblioteca fratelui său, Fundației Universitare din București, în 1895, și al celei de-a doua donații făcute de T. Maiorescu Academiei Române, în 1904, îl constituie faptul că manuscrisele și lucrările tipărite au fost integrate în fondul general de publicații de la cele două instituții de cultură. Pentru identificarea lor s-au întreprins investigații care au condus la unele rezultate. Dintr-un studiu, Biblioteca lui

Eminescu, din 1969, luăm cunoștință de lucrările acceptate de conducerea Fundației Universitare, precum și de cele neacceptate...⁸⁾

Biblioteca Centrală Universitară din București reconstituie un fond separat Eminescu, pe baza donației lui Matei Eminescu, din 1895. Aceste lucrări sunt definitiv pierdute prin incendierea acestei instituții în 1989. Ar fi fost de dorit să se facă reproducere după toate paginile cu scrisul lui Eminescu, însă această inițiativă a noastră nu a fost încununată de succes.

Probleme nerezolvate privesc și cele 72 de volume și broșuri din donația lui T. Maiorescu, din 1904, integrate în fondul general de publicații al Bibliotecii Academiei Române, donație cu neputință de reconstituit în stadiul actual al cercetărilor. S-ar putea ca unele lucrări să fi aparținut în realitate lui Ioan Maiorescu, cum precizează criticul. Dar această precizare privește și cele 25 de "volume manuscrise" care fac parte din biblioteca lui Eminescu...

Donația lui Maiorescu se păstrează, în continuare, în fondul general de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, dar manuscrisele au primit cote sub care pot fi consultate.

Unele manuscrise cuprind, cum se desprinde din Lista lui Maiorescu, mai multe texte, cu un conținut divers. Două din ele reprezintă colecții de poezii populare.

O asemenea colecție se păstrează și în manuscrisul 2260, 315-327 și este numită de cercetători **Caietul anonim**, cu o proveniență încă neidentificată.¹²⁾

Unele manuscrise ale vechiului scris românesc din biblioteca lui Eminescu sunt utilizate de M. Gaster, în cele două lucrări ale sale: **Literatura populară română**, din 1883, și **Chrestomație română**, din 1891.

Fondul cel mai bogat privind manuscrisele lui Eminescu îl reprezintă donația lui Maiorescu, făcută Academiei Române, în 1902, numită cu un titlu general **Caietele lui Eminescu**, în jurul cărora s-a creat, în cursul anilor, o adevărată mitologie.

CAIETELE LUI EMINESCU ȘI MITOLOGIA CREATĂ ÎN JURUL LOR

Problema principală care se pune în legătură cu manuscrisele lui Eminescu privește situația lor după îmbolnăvirea poetului în iunie 1883. Cele mai vechi informații despre existența unor manuscrise ale lui Eminescu în fondurile bibliotecilor noastre sunt din 1893. Cineva, care semnează Dionis, atrage atenția asupra manuscrisului **Gramaticii sanscrite**, de la Biblioteca Centrală Universitară din Iași¹³⁾, în trei caiete, care pot fi consultate la această instituție.

Revista "Floare albastră" consacră poetului un număr special Mihail Eminescu, în 15 iunie 1899, în care publică și articolul „La cine sunt manuscrisele lui Eminescu”.¹⁴⁾ Se arată aici că o Doamnă L., nu i se spune numele, la care stă Eminescu în gazdă, după ce se îmbolnăvește a doua oară, adună manuscrisele care rămân de la el, versuri și proză, le împachetează într-un geamantan, dar nu știa cui să le predea. Vin însă "trei domni", care se recomandă "prietenii" ai poetului, preiau manuscrisele, fără să-și spună numele și fără să lase adresa lor.

În această situație, revista cere să fie identificate persoanele respective și să se recupereze manuscrisele, care făceau parte din patrimoniul național. Articolul este reprodus în "Familia", revista lui Iosif Vulcan.¹⁵⁾ Somația din "Floare albastră" și din "Familia" stărnește ecou în presa vremii. Articolul **Mihail Eminescu**, din "Epoca", semnat Lys, se încheie cu un apel adresat persoanelor care aveau cunoștința de manuscrisele lui Eminescu și cere să le facă de îndată

cunoscute, fie și numai din respect pentru memoria poetului.¹⁶⁾ Un corespondent anonim al ziarului "Epoca" informează redacția, într-un articol, **Manuscrise inedite ale lui Eminescu**, că acestea se găseau în păstrarea unei persoane "foarte cumsecade" și vor fi scoase "curând la iveală"..."¹⁷⁾

Eminescu locuia, în ajunul prăbușirii sale intelectuale, la Ioan Slavici și în casa sa nu puteau intra persoane necunoscute pentru a pune stăpânire pe manuscrise. Conduita soției lui Slavici, Catharina Szöke Magyarosy, de care acesta va divorța, nu era din cele mai civilizate față de poet. Se vede acest lucru și din biletul pe care ea îl trimite lui Maiorescu la 28 iunie/10 iulie 1883, în care îl informează că Eminescu a înnebunit și îi cere să facă ceva să scape de el.¹⁸⁾ Biletul reflectă starea de nemulțumire față de chiriașul incomod, suportat numai pentru faptul că era prietenul soțului său. Când soția sa trimite acest bilet, în care cere evacuarea poetului, Slavici nu se afla în țară, ci era plecat în străinătate să se trateze pentru o boală ce îl chinuia. Nu plecase, însă, înainte de a-l avertiza pe Maiorescu asupra stării critice a poetului.²⁰⁾

Hotărât să se mute de la Ioan Slavici la altă gazdă, Eminescu își transportă din vreme "lada" cu manuscrise și "biblioteca" la Constantin Simițion, prietenul său. Manifestă o mare îngrijorare, după ce își revine din boală, cu privire la manuscrisele sale. "Ceea ce aș voi să știu de la tine - îi scrie Eminescu lui Alexandru Chibici-Revneanu, din sanatoriul de la Döbling, în ianuarie 1884 - este dacă cărțile și lada mea sunt în oarecare siguranță și dacă pot spera să le revăd. În lada trebuia să se fi aflând și ceasornicul pe care l-am fost scos de la Simițion".²¹⁾

Eminescu revine asupra bibliotecii și manuscriselor sale într-o altă scrisoare către Alexandru Chibici-Revneanu,

în octombrie 1884. "E lesne de înțeles că nu am unde pune lucrurile mele - îi scrie Eminescu din Iași -, încât ar fi foarte bine dac-ai păstra tu încă câtva timp așa-numita mea ladă, deși presupun că acest lucru nu e tocmai plăcut."²²⁾ Și mai departe: "Te rog dar să iei tu lada de la Simițion, dacă nu mai e cu puțință să stea acolo". Constantin Simițion îl însoțește pe Maiorescu la "Casa de sănătate" a doctorului Alexandru Șuțu pentru a pregăti primirea poetului aici și tot el se ocupă de internarea sa.²³⁾ Documentele arată că "lada" cu manuscrise și biblioteca trec de la Constantin Simițion, prietenul apropiat al lui Eminescu, în custodia lui Maiorescu, îndată după îmbolnăvirea sa.

Maiorescu își lua măsuri pentru a nu putea fi tras la răspundere în fața justiției că își însușise manuscrise și cărți care nu-i aparțineau de drept. El precizează astfel că manuscrisele îi fuseseră dăruite de Eminescu "în diferite ocazii", iar cărțile le prezintă ca făcând parte din biblioteca lui Ioan Maiorescu, tatăl său. Criticul ținea să atragă atenția că între manuscrise se aflau și documente privind studiile universitare urmate de Eminescu în străinătate, răspunzând astfel acuzațiilor privind promovarea în funcții a poetului fără o pregătire corespunzătoare în instituțiile de învățământ.

Maiorescu descria exact manuscrisele lui Eminescu când preciza, în scrisoarea sa către Academia Română, că ele se constituie "în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante". Prin "cărți cartonate" înțelegea caietele originale, iar prin "caiete cusute", cele confecționate de poet. Academia Română s-a văzut pusă într-o situație aparte când a trecut la organizarea manuscriselor în ceea ce numim astăzi **Caietele Eminescu**, care reprezintă altceva decât ceea ce se înțelege prin acest termen în limbajul cotidian.

CAIETELE - JURNAL DE CREAȚIE

Eminescu intra în literatura română și universală și cu cele 41 de poezii publicate sub supravegherea sa. Se alătură acestora **Doina**, pe care o citește la întrunirea „Junimii” ieșene în iunie 1883, și cele șapte poezii: **S-a dus amorul, Când amintirile, Adio, Ce e amorul, Pe lângă plopii fără soț, Și dacă, Din noaptea**, pe care le încredințează lui Iosif Vulcan și care se publică în "Familia", în 1883, iar ultima, în 1884.

Sunt, între aceste 49 de poezii, capodopere ale lui Eminescu: **Venere și Madonă, Înger și demon, Floare albastră, Călin, Scrisorile (I-IV), Luceafărul**, pentru a nu le aminti decât pe unele. Eminescu le putea tipări în volum în succesiunea publicării lor, între 1866 și 1885, și marca un moment decisiv în evoluția poeziei românești. Boala face ca un asemenea posibil proiect să nu fie adus la îndeplinire. Astfel, nu știm cum s-ar fi înfățișat ediția poeziilor lui Eminescu pregătită și tipărită sub supravegherea sa.

Această sarcină și-o asumă Maiorescu, iar ediția sa, întocmită după criterii personale și retipărită succesiv, se impune ca una de referință pentru multe generații...

...Cultura română începe să fie dominată de marele spectacol al manuscriselor eminesciene, în realitate, după intrarea lor în circuitul public în 1902. După cele 41 de poezii publicate de Eminescu și alte 29 integrate de Maiorescu în edițiile sale din 1883, 1888, 1890 și 1892, ne aflăm acum în fața a peste 230 de poezii în stadii independente de elaborare.⁵²⁾

Spectacolul poemelor din manuscrise este așa de fascinant, încât postumele, nesupuse procesului sever de elaborare, pot fi prezentate ca mai ilustrative decât antumele, pentru geniul nativ eminescian.⁵³⁾ G. Călinescu se pronunță în acest sens și în legătură cu **Luceafărul**, marea realizare a antumelor: "Nouăzeci și patru de strofe - scrie G. Călinescu - fac desigur o țevărie prea complicată pentru ca seva să comunice peste tot cu aceeași putere. Unitatea se înfăptuiește muzical".⁵⁴⁾ Altfel spus, prin geniul nativ.

Marea revelație a **Caietelor lui Eminescu** constă și în faptul că vin să arate că poemele sale nu s-au născut din ape și că sunt expresia unui lung proces de elaborare. Un material imens stă la baza poemelor, în versiuni nenumărate aruncate pe hârtie pe întinderea mai multor ani.

Dispersate în caietele originale și în cele miscelane, organizarea lor în familii de texte este una din operațiile cele mai dificile și de mare răspundere profesională.

Această arheologie în **Caietele lui Eminescu** o întreprinde Perpessicius într-o muncă benedictină de-o viață, cu rezultate încă nedepășite, dar care se încheie cu pierderea vederii sale.

„Trecut-au anii”

Desene de Ligia MACOVEI

MIHAI EMINESCU

TRECUT-AU ANII...

Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri
Și niciodată n-or să fie iară,
Căci nu mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,

Ce frunte-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri -
Cu-a tale umbre azi în van mă-mpresuri,
O, ceas al tainei, asfințit de sară.

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o, suflet, ca din nou să tremuri
Cu mâna mea în van pe liră lunec;

Pierdut e totu-n zarea tinereții
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește-n urma mea... mă-ntunec!

1883, dec.

„Crăiasa
codrului”

SIMBOLUL 24 IANUARIE

Mihail Kogălniceanu DISCURS ROSTIT LA IAȘI, ÎN ZIUA DE 5 IANUARIE 1859, LA ALEGEREA DOMNITORULUI ALEXANDRU IOAN CUZA

Măria ta,

După una sută cincizeci și patru ani de dureri, de umiliri și de degradație națională, Moldova a reintrat în vechiul său drept consfințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege pre capul său, pre domnul.

Prin înălțarea ta pe tronul lui Ștefan cel Mare s-a reinălțat însăși naționalitatea română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a voit să îplinească o veche datorie către familia ta, a vroit să-i răsplătească sângele strămoșilor tăi vărsat pentru libertățile publice. Alegându-te pre tunc domn în țara noastră, noi am vroit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește; la legi nouă, om nou.

O, doamne! Mare și frumoasă îți este misia; Constituția din 7 (19) august ne însemnează o epohă nouă și măria-ta ești chemat să o deschizi! Fii dar omul epocii; fă ca legea să înlocuiască arbitriul; fă ca legea să fie tare, iară tu, măria-ta, ca domn fii bun, fii blând, fii bun mai ales pentru acei pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că dacă cincizeci de deputați te-am ales domn, însă ai să domnești peste două milioane de oameni.

Fă dar ca domnia ta să fie cu totul de pace și de dreptate, împacă patimile și urile dintre noi și reintrodu în mijlocul nostru strămoșească frăție.

Fii simplu, măria-ta, fii bun, fii domn cetățean; urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire.

Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru cel Bun. Să trăiești dar mulți ani ca și dânsul; să domnești ca și dânsul, și fă, o, doamne, ca prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituțiilor noastre, prin simțimintele tale patriotice să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale nației noastre când Alexandru cel Bun zicea ambasadurilor împăratului din Bizanția că «România nu are alt ocrotitor decât pre Dumnezeu și sabia sa». Să trăiești măria-ta!

TEMELIE PENTRU DACO-ROMÂNIA

Ziua de 24 ianuarie 1859 este o zi sfântă, înscrisă cu litere de aur în istoria multimilenară a poporului român, o zi încărcată de glorie, în care - prin votul unanim al adunărilor electivă din 5 și 24 ianuarie de la Iași și București - s-a hotărât reunirea într-un stat mai mare a celor două Principate românești - Moldova și Țara Românească, punându-se astfel o trainică temelie pentru deplina unitate națională a românilor. Acest eveniment al «Unirii celei mici», cu ample reverberații în actualitate, atestă un mare și indubitabil adevăr, și anume, că, într-un moment crucial al istoriei poporului român, factorii politici au reușit să găsească o platformă de unitate, dejucând planurile unor puteri europene care încercau să mențină poporul român fărâmițat în mai multe state locale. Mai mult, prin politica de forță și rapțiuni, marile imperii și regate vecine, nu numai că purtau între ele pe meleagurile românești nenumărate războaie, cu urmări dintre cele mai dezastruoase pentru români, dar acestea au și smuls din trupul statului vechi și istorice provincii. Imperiul otoman a încorporat Dobrogea, Imperiul habsburgic - Principatul transilvan, Banatul, Bucovina și, vremelnic, Oltenia, iar Imperiul țarist - Basarabia. Cele două state feudale românești cu administrație proprie - Moldova și Valahia - cu teritoriile ce le-au mai rămas au fost nevoite secole de-a rândul să aibă relații «sui generis» de suzeranitate cu Poarta și, mai apoi, «protectoratul» Rusiei țariste.

În pofida acestei situații deosebit de nedrepte, românii de pretutindeni, nu numai că au rezistat de-a lungul veacurilor, dar au și acționat pentru înfăptuirea unității lor într-un singur stat, în granițele etnice firești. «Pentru unitate națională - aprecia Nicolae

Dr. Augustin DEAC

Bălcescu - trăiră, munciră, suferiră și muriră voievozii... Mircea și Ștefan se luptară toată viața; Mihai fu ucis la Turda; Șerban Cantacuzino luă otravă; Horia suferi moarte cumplită».

Această aspirație nobilă de unitate statală a tuturor românilor a dobândit o expresie relevantă în timpul revoluției române unitare din toate provinciile istorice de la 1848, iar în anii războiului Crimeii, 1853-1856, și după, românii și-au intensificat eforturile în vederea înfăptuirii acestui deziderat fundamental. În ciuda intereselor egoiste ale unor boieri conservatori, precum și a unei opoziții din partea unor puteri europene, care niciodată nu ne-au dorit pe noi, românii, uniți și stăpâni la noi acasă, s-a ridicat torentul de nestăvilat al poporului român - intelectuali, țărani, meseriași, orașeni, boieri progresiști, declarându-se din tot sufletul și aclamând hotărât pentru unirea celor două state românești - Moldova și Țara Românească - într-unul mai mare și mai puternic. «Noi cerem unirea Principatelor - sublinia Gh. Hurmuzachi din Bucovina - pentru că ea este un mijloc de întărire națională, politică, morală și materială. Unirea Principatelor este dorința tuturor claselor. Cine dintre noi n-a avut prilejul de a vedea bucuria și mulțumirea obștească de câte ori se cântă Hora Unirii!» Intelectualii orașului Galați și Iași - după unele documente - acționau sub impulsul tulburătoare întrebări: «De ce să nu reconstituim vechea Dacie sub numele de România? Oare Ardealul, Banatul, Bucovina, Basarabia nu au format odată vechea patrie a părinților noștri?»

Acest demers amplu intern a fost susținut de o campanie de anvergură europeană, inițiată de patrioții români, care, în numeroase memorii adresate cabinetelor marilor puteri europene, subliniau insistent că dorințele românilor vor putea fi rezolvate pe deplin, numai constituindu-se un stat mare, în întregime independent, prin unirea la început a celor două Principate naționale românești - Moldova și Țara Românească.

Cu tot sprijinul acordat de unele mari puteri ca: Franța, Regatul Sardiniei și, în parte, Anglia și Rusia, Austria și Imperiul otoman împotriva lui se făcuse, problema unificării celor două Principate a fost pe ordinea de zi a congreselor și conferințelor celor șapte mari puteri europene. Nereușind să realizeze o înțelegere comună asupra soartei celor două Principate românești în viziunea dorită de români, ele, ca puteri «garante», au hotărât la Congresul de la Paris din 1856 să amâne adoptarea unei decizii până după consultarea chiar a poporului român, pentru ca acesta să-și precizeze, chipurile, dorințele.

În campania de alegere a Adunărilor Ad-hoc din anul 1857 s-a manifestat adevărată entuziasmă a moldovenilor și muntenilor pentru unirea celor două Principate, reprezentând o verificare practică a trăinicieii sentimentului național ce domnea pretutindeni. «Noi suntem hotărâți din toată inima pentru unirea Principatelor... Dorim din toată inima să întărim această Unire» - declarau locuitorii județului Bacău. De veacuri întregi, afirmau locuitorii județului Neamț, «românii visează și doresc această unire a lor într-un singur trup și familie».

În Adunările Ad-hoc, adevărate parlamente, cu deputați aleși din toate straturile societății, de la Iași și București, numeroși deputați și-au exprimat dezideratul fundamental al momentului istoric, dorința unanimă a tuturor claselor și categoriilor sociale ce acționau unitar pe baza platformei intereselor comune. «Să ascultăm, fraților, inima poporului nostru, - remarcă Mihail Kogălniceanu într-un vibrant îndemn în Adunarea Ad-hoc a Moldovei - care ne strigă neîncetat: Unire și Unire». Relevând necesitatea obiectivă a actului unificării celor două Principate, el a afirmat cu tărie: «Unirea Principatelor într-un singur stat, dorința cea mai mare, cea mai generală, hrănită de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este firească, legitimă și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia suntem același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceeași instituții, același legi și obiceiuri, aceeași temeri și aceeași speranțe, aceeași trebuințe de îndestul, aceeași hotare de păzit, aceeași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceeași misie de împlinit».

Votul unanim al celor două Adunări Ad-hoc de la Iași din 7 octombrie 1857 și de la București din 9 octombrie 1857, «pentru Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România», ce avea valoarea unui referendum popular, prin afirmarea deschisă a opțiunii populației acestor Principate, reprezenta, în realitate înfăptuirea năzuințelor istorice, ceea ce a avut un puternic ecou pe plan european. În Camera Comunelor din Londra, deputatul liberal William Gladstone cerea ca guvernul englez să adopte la Conferința ce urma să se țină la Paris, în 1858, o poziție favorabilă unirii celor două state românești, solicitând să se refacă «statul descendenților vechilor daci liberi, independenți, curajoși și prosperi». Motivația deputatului englez era că

«aproape în totalitate populația Principatelor voiește cu ardoare unirea».

Cu toate acestea, Conferința celor șapte puteri europene, care și-a desfășurat lucrările la Paris, între 22 mai și 19 august 1858, în documentul adoptat numit Convenție, cu caracter constituțional pentru cele două Principate, prevedea unirea Moldovei și a Țării Românești sub numele «Principatele unite ale Moldovei și Valahiei», stipulând însă ca puterea publică administrativă să fie încredințată în fiecare principat unui domn și unei Adunări electivă, iar pentru problemele de interes comun să fie înființată o comisie centrală cu misiunea de a elabora legile pentru ambele Principate.

Patrioții români, clarvăzători și abili diplomați, văzând că unificarea celor două Principate propusă de puterile garante nu este deplină, au acționat cu maximă eficiență în vederea înfăptuirii efective a unirii celor două state românești. Românii, prin reprezentanții lor în Adunările electivă ținute la Iași, la 5 ianuarie și la București, la 24 ianuarie 1859 hotărâse - prin votul unanim - alegerea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, ca unic domnitor în ambele state, înfăptuindu-se prin aceasta efectiv și deplin Unirea Moldovei și a Țării Românești într-un singur stat, cu numele de România.

Efortul de voință unanim, manifestat prin patriotism și înțelepciune politică, al celor două Adunări electivă a fost remarcat în Adresa înaintată de către deputații munteni lui Alexandru Ioan Cuza, prin care i se aducea la cunoștință rezultatul scrutinului din 24 ianuarie 1859 și în care se sublinia că - prin votul lor - deputații s-au ridicat la înălțimea misiunii istorice ce le fusese încredințată și «au sacrificat pe altarul patriei orice considerație de partidă», reînviind astfel «acele frumoase suveniri ale străbunilor noștri care, cu toate dezbinările lor, știau însă să-și dea mâna cu inima curată, în timpuri critice, și să facă, deși puțini în număr, dar uniți, acele izbânzii croice ce au susținut existența României».

COMUNICĂRI PREZENTATE LA
SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ
ORGANIZATĂ DE ACADEMIA „DIMITRIE GUSTI”
ȘI UNIVERSITATEA „SPIRU HARET”

FICȚIUNEA SUB SEMNUL LUI CIRCE:

CERVANTES
ȘI AUTOAMĂGIREA

Conf.dr. Ileana SCIPIONE

Literatura spaniolă ne-a dăruit multe, dar mai presus de toate stă inegalabilul roman Don Quijote al lui Cervantes. Să remarcăm că de la nemuritoarea poveste a prieteniei dintre Don Quijote și Sancho Panza, în timp ce scriitura stă sub semnul eternei pendulări între Proteu și Narcis, ficțiunea rămâne sub semnul lui Circe. De pe aceste poziții, încă redutabile, vă cer permisiunea de a aborda în fața dumneavoastră un punct de vedere personal asupra unei teme, nu pentru prima oară dezbătută de critică - **Cervantes și auto-amăgirea.**

Eșecul național și eșecul personal în Barocul spaniol, cu fireasca dezamăgire pe care o presupun, determină în plan social și personal o pregnantă fugă de realitate, în căutarea unui încurajator refugiu în mistică și imaginația intelectuală. S-ar putea glosa mult referitor la Cervantes în ceea ce privește eșecul personal, tradus pe plan spiritual în dezamăgirea întregii sale vieți, deziluzie care, în opera sa, cristalizează într-o multiplă și complexă devalorizare a realității. La 30 de ani - deziluzia vieții militare; la 40 - lchamitea vieții literare; la 50 - dezamăgirea întregii realități: acesta ar fi, în doar câteva cuvinte, nu prea severe, bilanțul întregii sale existențe. Fapt care l-a determinat pe Werner Krauss să afirme că resemnarea pe care oricine o poate citi în privirile Cavalerului cu Surtuc Verde nu este decât - citez - "produsul experiențelor existențiale ale lui Cervantes" - așa cum arată Marcel Bataillon - "în fața problemelor în mod iremediabil prost puse ale lumii hispanice" (B.R.Ph. - apud Marcel Bataillon, *Don Diego de Miranda*, pag.25). Meriță să subliniem încă o dată faptul că nereușitele personale ale lui Cervantes se verifică, în cele mai multe situații, în paralel cu eșecurile naționale. Nu întâmplător, observă Ovidiu Drimbă (*Don Quijote, sensul eroului și semnificația operei*, pag.5), că "viitorul se presimte în romanul Cavalerului Tristei Figuri".

Această devalorizare a realității am numit-o într-o lucrare anterioară "desubstanțializare", cu un termen ce ni s-a părut atunci a fi mai expresiv și mai pregnant decât cel la care avea să apeleze Ana Maria Barrenechea pentru a face referiri la un fenomen asemănător, dar nu similar, observat de ea în scrierile lui Jorge Luis Borges: „irrealización", adică "reducere a ponderei realului". În definitiv, desubstanțializarea realității este, în opera lui Cervantes, un reflex al neliniștii permanente pe care o trezește interferența dintre reflexul incertitudinilor pe care însăși epoca le zămisleşte în psihologia și concepția despre viață a lui Cervantes însuși, pe de o parte, și experiența sa de viață, pe de altă parte. De aceea, considerăm că drama omului ce resimte în carnea și sufletul său desubstanțializarea realității este, în întreaga operă a lui Cervantes, un reflex al dramei existențiale a autorului. Însăși drama lui Cervantes, la fel cu drama celor mai reușite personaje ale sale, se naște din contradicția ce se verifică între ceea ce crede Cervantes și ceea ce în

realitate apare în fața privirilor sale (cale, de altfel, tipic picarescă pentru a pătrunde mai adânc în realitate și astfel a dobândi înțelepciune): deoarece acest lucru presupune obligația de a decela diferența dintre aparență și esență. În definitiv, întrebarea care se profilează este aceasta: cum să combați înșelăciunea și profunda ocultare a adevărului, a esențelor, sub aparențe? Când, în fața realității înșelătoare, optimismul dispare, făcând loc găunoasei îndoicli, lui Cervantes și personajelor sale nu le rămâne decât - cum ar spune Ortega y Gasset (*Ideas y creencias*, 1942, pag. 5) - "estar en lo inestable como tal" (sau, mai pe românește, "să se mențină în domeniul instabilității ca atare"). Astfel se verifică cu claritate faptul că adevărata dramă a ființei umane este propria sa singurătate. Ce exemplu mai clocvent, dar, și mai trist, am putea da decât prietenia în care nu e loc și pentru înțelegere dintre Sancho Panza și Don Quijote! Iar singurătatea și neînțelegerea nu dispar decât odată cu trecerea lui Don Quijote dincolo, în neantul de după această viață...

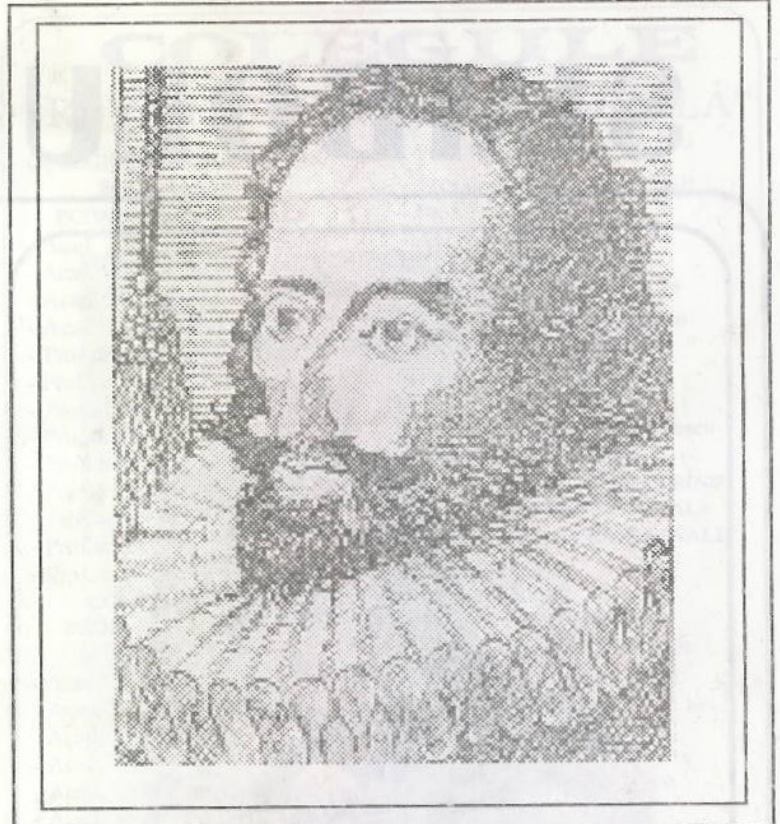
Problema filosofică a desubstanțializării realității și drama umană ce îi corespunde, pe larg analizată într-un studiu anterior, au în întreaga operă a lui Cervantes o evoluție în spirală ascendentă, cu etape caracteristice, care constituie momente esențiale pentru înfruntarea dintre optimismul renescentist și neliniștile Barocului incipient. Patru considerăm a fi aceste etape: **demitizarea realității**, ce se presimte încă din "Galatea"; **jocul aparențelor** în realitatea oscilantă și plurivalentă, în încercarea lor de a invadea pe neobservate și pe nesimțite lumea concretă, așa cum se întâmplă în opera sa teatrală; în acest crescendo urmează **domnia aparențelor**, când însăși realitatea și-a pierdut esența, așa cum se întâmplă în nuvele și în prima parte a lui **Don Quijote**, unde descoperim jocul dublu dintre realitate și aparențe, pe de o parte, și între înseși aparențele ce dau năvală în realitate, pe de altă parte; în sfârșit, realitatea pierdută (din cea de-a doua parte a lui **Don Quijote** și din **Persiles și Segismunda**), când aparențele suprapuse dau de înțeles că viața, dacă nu e "vis", e teatru și joc baroc, punct de plecare, de altfel, pentru o nouă estetică, dintre cele mai moderne.

Fenomenul realității plurivalente este primul moment/etapă în desubstanțializarea realității. Născut dintr-un natural scepticism ce face din omul baroc o ființă prin esență circumspectă, acest fenomen reprezintă în istoria dezamăgirii, ce precede Barocul, clipa în care omul renescentist, până atunci foarte

încercător în capacitatea sa de a cunoaște lumea fizică ce îl înconjoară, devine conștient de limitele intuiției sale. Este incontestabil un progres acest semn că omul se află în criză, trecând printr-un moment de revalorificare a noțiunilor și a conceptelor ce păreau definitive: este un prim moment în criza cunoașterii moderne. Drama de conștiință a omului baroc este, în ultimă instanță, apogeul empirismului, când faptele realului se acumulează și aglomerează fără a mai putea fi ordonate. Dar această dramă a omului rămas perplex în fața aparențelor este, în egală măsură, și o criză a acțiunii și a gândirii umane, și are profunde implicații în spiritul și sufletul omului baroc.

Drama personajelor lui Cervantes se naște tocmai din confuzia și îndoiala în care îi cufundă realitatea, din permanența lor șovăială între realitate și aparențe, și se materializează în neliniștită și obstinată căutare a ultimei realități, o căutare disperată, de-a lungul căreia ființa umană intră în conflict cu realitatea și cu semenii săi, căci fiecare se consideră a fi unicul posesor de drept al unicului adevăr posibil. Realul ajunge astfel să mustească de maximă subiectivitate cognitivă și afectivă; ea se creează și se re-creează cu concursul afectiv al omului, fapt în care își găsește originea fuga acestuia în lumea imaginărilor. Iar atunci când imaginația devine mai liniștitoare decât realitatea, când aceasta din urmă nu-l mai mulțumește cu nici un chip, omul se închide orgolios în turnul propriei sale fantezii creatoare. Până la conceperea lumii ca teatru, ca vis, ca iluzie, ca umbră, nu a mai rămas decât un pas. Dincolo de acesta sunt numai caricatura și grotescul.

Un aspect fundamental al realității plurivalente este mecanismul auto-amăgirii, prin care personajele depășesc dogma conflictului dintre aparențe și realitate, plasând însuși acest conflict - după cum spunea Paul Hazard - "au coeur de notre vie". Interesul lui Cervantes pentru fenomenul auto-amăgirii nu este întâmplător, dar este permanent și

îmbogățește cu valențe noi vechiul și uzatul "motiv al oglinzii". Mecanismul acestui fenomen, schițat cu maximă claritate în **Don Quijote**, supune realitatea unei serii de procese care generează, în ultimă instanță, spațiul imaginar a cărui creație o atribuim lui Don Quijote. Dacă spațiul verosimil al romanului, creat de Cervantes și acceptat ca atare de toate personajele, este real și obiectiv, lentila quijotescă, parte componentă intrinsecă a mecanismului auto-amăgirii, îl pune sub semnul îndoielii și al iluziei. Înmat cu această lentilă, Cavalerul Tristei Figuri nu manifestă îndoieli și nici nu resimte realitatea ca oscilantă sau pluriaspectuală, cel puțin la începutul romanului. Defectul de percepție al lui Don Quijote constă tocmai în refuzul de a accepta existența a două spații paralele, unul verosimil și altul imaginar, și în încercarea de a le unifica sub semnul aceleiași esențe. Acest defect de percepție, formă incipientă a unei atitudini baroce față de realitatea deconcertantă, este, ca premisă a personajului, un element baroc. Iar esența defectului de percepție la Don Quijote constă tocmai în suprapunerea și confundarea verosimilului cu realul. Nebunia lui Don Quijote nu este ceea ce Unamuno a numit "una lesión", nici elogiul titanismului renescentist, în maniera lui Erasmus, ci o lentilă barocă, un element de tehnică narativă, care îi permite lui Cervantes să semnaleze și să reliefeze faptul că drama cunoașterii umane rezidă în realitatea oscilantă. Ea nu caricaturizează, așa cum fac alte lentile baroce (a se vedea "El licenciado Vidriera" sau "El Coloquio de los Perros"), ci înfrumusețează realitatea la modul paseist al basmului sau al utopiei "Vârstei de Aur". Dacă, așa cum spunea, din exterior, din punctul de vedere al celorlalți, esența lentilei quijotesce este suprapunerea și confundarea spațiului real cu cel imaginar, spații ce nu se regăsesc diferențiate decât în mintea lui Don Quijote, văzută din interior, adică din

punctul de vedere (unitar) al lui Don Quijote, esența lentilei quijotesce ni se pare a fi un mecanism cibernetic de re-elaborare a realității pe baza unui algoritm livresc, ce corespunde structurii unei societăți anterioară temporal timpului verosimil al romanului. Formula algoritmului se bazează pe coeziunea conceptelor, rod al forței centripete care este credința. Iar condiția sine qua non a credinței quijotesce rezidă în dorința de a nu verifica valabilitatea auto-amăgirii, dublată de voința de a crede quia absurdum. Astfel, Don Quijote reconstruiește aproape kantian realitatea, pe baza unor concepte pre-elaborate, luate - după cum știm, de-a gata - din cărțile cu cavaleri răătăitori; pe baza acestor concepte, el încearcă să re-gândească și să re-ordoneze lumea în mod coerent.

Algoritmul quijotesce este, deci, o sumă de concepte asemănătoare celor kantiene: ele creează o lume în care, după spusele lui Unamuno (*Vida de Don Quijote y Sancho*, pag.92), "totul este adevăr în măsura în care alimentează idealuri generoase și opere fecunde... Orice credință care duce la fapte de viață este credință cu adevărat... Viața este criteriul adevărului și nu concordanța logică, care este criteriul rațiunii... Adevărul este ceea ce, determinându-ne să acționăm într-un fel sau altul, ar putea face să coincidă rezultatul nostru cu scopul ce ni l-am propus".

Rodul acțiunii lentilei quijotesce este ceea ce critica cervantină a numit auto-engano (auto-amăgirea), un fenomen complex ce poate îmbrăca trei aspecte: **modelarea neantului**, **sculptarea lucrurilor și redimensionarea ființelor umane**, aspecte care se îmbină și combină în nesfârșite chipuri, dar ale căror prototipuri sunt trei binecunoscute aventuri: a turmelor de oi, a morilor de vânt și a neuitatei Dulcinea del tobozo. Dar acestea au o altă poveste.

REVISTA

OPINIA
națională

Tiparul executat de
TIPOGRAFIA
FUNDAȚIEI "ROMÂNIA DE MĂINE"
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
Carmen ZAHARIA
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: București, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sector 4, Telefon: 330.68.45

Costul unui abonament trimestrial este de 3600 lei. Plata abonamentelor se face prin mandat postal sau dispoziție de plată pe adresa: Fundația "România de Măine", Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sectorul 4, București, Cont 451.00.972-B.C.R.-S.M.B. Abonamente se pot face și prin oficiile poștale din întreaga țară.

Revista "OPINIA NAȚIONALĂ" se află înscrisă în Catalogul de presă "RODIPET" la poziția 2111. Cititorii din străinătate se pot abona prin "RODIPET" S.A. P.O. BOX 33-57, Fax 0040-1-3129432 sau 3129433, telex 11995 - Piața Presei Libere nr.1, Sect.1, București - România.